

MUSTAQILLIK DAVRIDA O‘ZBEK SHE’RIYATI: MAZMUN VA SHAKL YANGILANISHI

Abdujalilova Gulhayoxon Jaloliddin qizi

O‘zbekiston tuman 2- son texnikum

Ona tili va adabiyot fani o‘qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada O‘zbekiston mustaqillikka erishganidan keyingi davrda she’riyatning rivojlanish jarayoni, undagi g‘oyaviy-badiiy yangilanishlar, milliylik va umuminsoniylik uyg‘unligi, shuningdek, zamonaviy shoirlar ijodida aks etgan asosiy tendensiyalar tahlil qilinadi. Mustaqillik davri she’riyati milliy o‘zlikni anglash, tarixiy xotirani tiklash va erkin fikrni ifodalash imkoniyatlari kengaygan davr sifatida baholanadi.

Kalit so‘zlar: mustaqillik, she’riyat, milliylik, badiiy tafakkur, erkinlik, zamonaviy adabiyot, g‘oya, obraz, poetika.

O‘zbekiston Respublikasi 1991-yilda mustaqillikka erishgach, jamiyat hayotining barcha jabhalarida tub o‘zgarishlar yuz berdi. Bu o‘zgarishlar, tabiiyki, adabiyotga, xususan, she’riyatga ham o‘z ta’sirini ko‘rsatdi. Mustaqillik davri she’riyati yangi g‘oyalar, yangi qarashlar, yangi estetik tamoyillar bilan boyidi. Shoirlar erkin fikrlash, milliy qadriyatlarni qayta tiklash va tarixiy haqiqatni yoritish imkoniyatiga ega bo‘ldilar.

Mustaqillik davri she’riyatining asosiy xususiyatlari:

Mustaqillik davri o‘zbek she’riyati quyidagi muhim xususiyatlar bilan ajralib turadi:

Birinchidan, milliy o‘zlikni anglash kuchaydi. Shoirlar o‘z asarlarida milliy tarix, ajdodlar merosi, qadriyatlar va urf-odatlarini keng yoritishga e’tibor qaratdilar. Bu esa she’riyatda milliy ruhning kuchayishiga olib keldi.

Ikkinchidan, erkinlik va mustaqillik gʻoyasi markaziy oʻrinni egalladi. Shoirlar mustaqillikni ulugʻlash, uni qadrlash va himoya qilish gʻoyalarini sheʼriy obrazlar orqali ifodaladilar.

Uchinchidan, badiiy shakl va uslubda yangilanish kuzatildi. Anʼanaviy sheʼriy shakllar bilan bir qatorda erkin sheʼr, modernistik va postmodernistik yoʻnalishlar rivojlana boshladi.

Gʻoyaviy-badiiy yangilanishlar mustaqillik davri sheʼriyatida gʻoyaviy yangilanish eng muhim omillardan biri hisoblanadi. Shoirlar ilgari taqiqlangan yoki cheklangan mavzularni erkin yoritish imkoniyatiga ega boʻldilar. Jumladan: tarixiy shaxslar va voqealarga yangicha yondashuv; diniy qadriyatlarni qayta tiklash; inson erkinligi va huquqlari masalalarini yoritish; vatanparvarlik tuygʻularini chuqur ifodalash. Badiiy jihatdan esa obrazlilik, ramziylik va metaforik tafakkur kengaydi. Sheʼrlarda ichki kechinmalar, ruhiy holatlar chuqurroq aks ettirila boshlandi.

Zamonaviy shoirlar ijodida mustaqillik ruhi Mustaqillik davri sheʼriyatining rivojida koʻplab isteʼdodli shoirlarning oʻrni beqiyosdir. Ular oʻz ijodlarida mustaqillik gʻoyasini turli badiiy shakllarda ifodaladilar. Masalan, zamonaviy shoirlar asarlarida quyidagi yoʻnalishlar yaqqol koʻzga tashlanadi: Vatan madhiyasi va milliy gʻurur; shaxs erkinligi va inson qadri; global muammolar va zamonaviy hayot; sevgi va insoniylik mavzulari. Bu davr sheʼriyati individual uslub va ovozlarning xilma-xilligi bilan ham ajralib turadi. Sheʼriyatda milliylik va umuminsoniylik uygʻunligi Mustaqillik davri sheʼriyatining muhim jihatlaridan biri — milliylik va umuminsoniylikning uygʻunlashuvidir. Shoirlar milliy qadriyatlarni saqlagan holda, umuminsoniy gʻoyalarni ham ilgari surdilar. Masalan, tinchlik, insonparvarlik, adolat, mehr-muhabbat kabi tushunchalar sheʼrlarda keng yoritildi. Bu esa oʻzbek sheʼriyatining jahon adabiyoti bilan uygʻunlashuviga xizmat qildi.

Mustaqillik davri sheʼriyatining ijtimoiy ahamiyati.

Sheʼriyat har doim jamiyatning maʼnaviy koʻzgusi boʻlib kelgan. Mustaqillik davrida ham u xalqning ruhiy holatini, orzu-intilishlarini aks ettirdi. Sheʼriyat orqali: yosh avlodga

milliy qadriyatlar singdirildi; tarixiy xotira tiklandi; vatanparvarlik tuygʻulari mustahkamlandi; maʼnaviy uygʻonish jarayoni kuchaydi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, mustaqillik davri oʻzbek sheʼriyati yangi bosqichga koʻtarildi. Unda erkin fikr, milliy oʻzlik, badiiy izlanish va zamonaviylik uygʻunlashdi. Shoirilar ijodida inson, jamiyat va Vatan masalalari chuqur va keng yoritildi. Bugungi kunda oʻzbek sheʼriyati nafaqat milliy, balki jahon adabiy jarayonining ham muhim qismi sifatida rivojlanib bormoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

Karimov I.A. Yuksak maʼnaviyat – yengilmas kuch. – Toshkent, 2008.

Qoʻshjonov M. Adabiyot nazariyasi. – Toshkent, 2010.

Normatov U. Zamonaviy oʻzbek adabiyoti. – Toshkent, 2015.

Yoʻldoshev Q. Adabiyotshunoslik asoslari. – Toshkent, 2012.

Mustaqillik davri oʻzbek adabiyoti boʻyicha ilmiy maqolalar toʻplami. – Toshkent, 2020.